

Jak jsme naznačili hned v úvodu, práce Člověk ve světě magie splnila svůj proklamovaný cíl jenom částečně. Přesto ji lze doporučit čtenářům, kteří mají o problematiku zájem, jako zdroj jinak těžko přístupných informací na solidní úrovni, a zároveň tak vydání této knihy s drobnými výhradami vcelku přivítat.

JIŘÍ SEKERÁK

**Horst Brückle (Hrsg.):
Grundwerte menschlichen
Verhaltens in den
Religionen
(Religionswissenschaft 6),
Frankfurt am Main - Berlin
- Bern - New York - Paris -
Wien: Peter Lang 1993.**

Tématem kongresu Německého sdružení pro dějiny náboženství (DVRG) konaného v roce 1992 v Mnichově byla problematika vzájemného vztahu etiky a náboženství v minulosti i současnosti. Příspěvky přednesené během zasedání, jež proběhlo za mezinárodní účasti, lze tematicky rozdělit do několika skupin.

Z hlediska dějin náboženství byla problematika vztahu etiky a náboženství prezentována na příkladech náboženství starověkého Předního východu a antického světa stejně jako na východních náboženstvích - hinduismu, buddhismu a taoismu. Mimoevropský rámec doplňovaly referáty týkající se arménské teologie ve středověku či náboženských hodnot v matriarchální společnosti v Uzbekistánu a v náboženství severoamerických Indiánů. Opomenuta nebyla ani židovská a novozákonní, popřípadě raně křesťanská tradice. Na různých příkladech byla též znázorněna problematika nábožensky zdůvodněných etických hodnot v moderní společnosti.

Manfred Hutter zdůrazňuje ve svém referátu "Sündenbewußtsein als Spiegel ethischer Werte im hehritischen Kleinasien" (s. 9-17) sociální relevanci nábožensky podmíněné etiky Chetitů. Lidská hříšnost představující charakteristikou chetitského náboženství

stojí v kauzální souvislosti se sociálním řádem; zatímco důsledky hříchu jsou patrné, charakterizovat hřích je velmi obtížné.

Ústřední otázka staté Christopa Aufharta "Der Schutz des Fremden. Begründung eines Grundwertes in den Religionen des Alten Orients und Griechenlands" (s. 19-30) zní, jak lze zdůvodnit právo na azyl, které je zakotveno v sociální sféře a nepatří tedy k právům emancipačním.

Jörg Rüpke chápe etiku jako systematickou reflexi lidského jednání; etika není totožná ani s náboženstvím ani s morálkou. V jeho příspěvku "Du sollst nicht töten. Hierarchisierung von Normen und ihre rituelle Sanktionierung am Beispiel Roms" (s. 31-41) představuje římské náboženství faktor pomáhající vytvářet společnost jako morální komunitu. Výjimky ze všeobecného zákazu zabití představují na tomto pozadí sakralizovaný prostředek sociální kontroly.

Prvním příspěvkem zabývajícím se problematikou etiky v oblasti východních náboženství je referát Johannese Laubeho "Das Ideal des mahayana-buddhistischen Bodhisattwa bei Shinran" (s. 43-52). Shinran, zakladatel japonského Amida-buddhismu, posouvá víru v jeho vlastní poslání jako základní předpoklad spasení do centra náboženského poselství. Tato víra představuje jakousi autonomní hodnotu a není tedy identická ani s mravním jednáním ani s čistotou ritu.

Norbert Klaes se ve svém příspěvku "Grundwerte menschlichen Verhaltens im Hinduismus" (s. 53-68) zamýšlí nad poměrem všeobecně platných norem lidského chování zakotvených v dharmě k principu individuality.

Na otázku, v čem spočívá jedinečnost a význam taoistické etiky v pluralitě kultur, odpovídá Linshu Cheng v referátu "Cultural-historical Merit of Taoist Ethics" (s. 69-76). Promítnutí kosmických zákonů do sociální sféry podle něj představuje organické spojení záležitostí tohoto a onoho světa.

Dieter Zeller ve svém příspěvku "Die Worte der Sieben Weisen und die neutestamentliche Paränese" srovnává novozákonní etické zásady pro všední den s antickými sentencemi a odpovídající židovskou tradicí.

Franz Schnieder zkoumá na příkladu zacházení s nepřáteli bariéry vytvořené proti agresivím v židovství a křesťanství. Ve svém

příspěvku "Die Behandlung der Feinde im frühen Juden- und Christentum" (s. 101-110) upozorňuje na přísné rozlišování mezi osobnami nepřítelům a nepřítelům Božího řádu v raném židovství, jakož i na křesťanský příkaz lásky k nepříteli.

Mari Kristin Arat zdůrazňuje ve svém referátu "Toleranz und Intoleranz bei den armenischen Theologen im Mittelalter" (s. 111-121) národní perspektivu pohledu Arměnců na islám; konfrontace s ním byla vnímána převážně z hlediska cíle národního sebezachování, nikoliv ze zájmu o islámské náboženství jako takové.

V příspěvku "Gehorsam als Grundwert. Aspekte seiner Vermittlung durch das religiöse Liedgut der Zwischenskriegszeit" (s. 123-129) zkoumá Ulrich Nanko poslušnost jako jednu ze základních křesťanských hodnot na příkladu písní vytvářejících či utužujících identitu určitého společenství či zájmové skupiny. Konkrétně analyzuje písně národních socialistů, dělnického hnutí a evangelické církve.

Peter Gerlitz se ve své úvaze "Mein Mann arbeitet im Reisfeld seiner Mutter". Zur Problematik der Alltagsethik in mutterrechtlichen Gesellschaften" (s. 131-139) zamýšlí nad skutečností, že matrilinéární společenství nevytváří zrcadlový obraz společnosti patriarchální, nýbrž je postaveno na podstatně složitějších mechanismech než společnost patriarchální.

Diemar Först tematizuje ve svém příspěvku "Respect One Another". Ein Grundwert indianischer Religion und seine Reyeption" (s. 141-152) problém recepce kultury, která zná pouze ústní podání vlastní autentické tradice, a z toho vyplývající nebezpečí její instrumentalizace. Právě z hlediska moderní doby zdůrazňující individualismus je nutné si uvědomit, že povinnosti vyplývající pro sociální sféru ze spirituality respektu vůči přírodě a lidem omezují rozsah osobní svobody, jak ji chápe západní liberální společnost.

Olga V. Gorsunovová zaměřuje svůj referát "Childlessness and Religious Rites of Uzbek People" (s. 153-157) na děti či naopak bezdětnost hrající v uzbecké společnosti roli pozitivního nebo negativního měřítka sociálního statutu. Zabývá se spirituálními aktivitami žen, jimiž se v případě bezdětnosti po-

kouší tento stav zvrátit a pozvednout tím společenskou prestiž celé rodiny.

Jak již samotný název příspěvku Hanse G. Kippenberga "Wenn Religions zur Ethik wird" (s. 159-169) prozrazuje, zabývá se náboženským zdůvodněním původu morálky a etiky. Zdůrazňuje nutnost, aby se problematika morálky a etiky reflektovala i v rámci religionistiky.

Thomas Lawson ve svém referátu "Rewriting Culture: Recent Trends in the Study of Culture" (s. 171-178) rovněž připomíná pojítko mezi kulturou a náboženstvím. Otvírá přitom otázku, s pomocí kterých kategorií, pojmů a metod lze kulturní fenomény objasnit a kterým vědeckým oborům jsou tedy nejvíce přístupné.

Xinping Zhuo se ve své stati "Der kulturelle Wert der Religion im Verständnis der Chinesen in der Gegenwart" (s. 179-186) se zamýšlí nad hodnotou a náboženstvím - konfucianismu, taoismu a buddhismu - v kultuře současné Číny. Obojí - kulturu i náboženství - chápe jako živý historický proces odrážející duchovní stav národa.

V referátu "Grundwert 'Gerechtigkeit' im sekulären Umfeld" (s. 178-193) klasifikuje Gunther Stephenson "spravedlnost" jako hodnotu aktuální i v současných sociálních vztazích, byť je již odloučena od transcendence.

Donate Pahnke problematizuje v příspěvku "Geschlechtsverhältnis und Ethik in neuen religiösen Orientierung" (s. 195-206) rozdělení sociální skutečnosti, a tedy i etiky, na veřejnou a soukromou oblast. Zároveň uvádí, v jakém vzájemném poměru stojí etika a vztahy mezi mužem a ženou v nových náboženských hnutích Bhagwan a feministické spiritualitě Velké Bohyně, popřípadě jakým způsobem se pokouší se pokouší tato hnutí překonat klasický dualismus obou pohlaví.

Poslední příspěvek od Sebastianu Murkena "Religiöse Werte und Normen einer nichtreligiösen Gemeinschaft. Zum Programm der anonymen Alkoholiker" (s. 207-221) zkoumá vzájemnou podmíněnost náboženství a morálky na příkladu společenství majícího před sebou konkrétní sekulární cíl. O jeho dosažení usiluje cestou přijetí určitých spirituálních hodnot odvozených z transcendentální roviny.

PETR SCHNUR